

References

- 1 [ER]. Access mode: bilim.idhost.kz/tags
- 2 Maisaranova S.K. *Primary school*, 2011, 7–8, p. 52–54.
- 3 Abdykadyrova T. *Primary school*, 2009, 3, p. 69–71.
- 4 Seyitkulov N. *Kazakhstan's school*, 2010, 3, p. 46–49.
- 5 Nazarbaev N.A. *My dream and desire is to lead to the happiness Kazakhstan's nation*, «The star», 7, 2000.

ӨЖ 37.01

Е.С.Аяған, С.Х.Медиева

Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті (E-mail: sara.orazbaeva.66@mail.ru)

Жәңгір ханның басшылығымен жасаған Бөкей Ордасының картасының маңыздылығы арқылы оқу-тәрбие үрдісінде патриоттыққа тәрбиелеу

Мақалада Бөкей Ордасында Жәңгір ханның басшылығымен мемлекеттік шекара мәселелерін мемлекеттік деңгейде шеше білгені қарастырылған. Осы мәселені Бөкей Ордасында Жәңгір хан патшалық Ресеймен дипломатиялық қарым-қатынас жасай отырып, қолға алуды көздеді. Сондықтан қазақ елінің егемендігін нығайту мақсатымен Бөкей Ордасы мен патшалық Ресей арасындағы мемлекеттік шекараны жасауға кіріскен болатын. Жәңгір ханның мемлекеттік саясатындағы егемендікті және тәуелсіздіктің іргетасы ретінде Ресеймен мемлекеттік шекаралар мәселелеріне авторлар талдау жасаған. Оған қоса қазіргі білім саласында оқу-тәрбие процесінде жас ұрпақты патриоттыққа тәрбиелеуде пайдалану қажеттігі кеңінен ашылған.

Кілт сөздер: Қазақстан, Бөкей, Орда, Жәңгір хан, ислам мәдениеті, патриотизм, тәрбие, қазақ этносы, этнопедагогика, патшалық Ресей, географиялық карта, Қожа Ахмет Яссауи діни ілімі.

Қазақстанның ежелден басталатын мемлекеттілігін түпкілікті дәлелдейтін тағы процестің бірі ретінде Жәңгір хан қазақ жерінің батыс бөлігіндегі Бөкей хандығы мен патшалық Ресей арасындағы мемлекеттік шекараны заңды тұрғыда белгілеп анықтағаны. Қазіргі уақытта даусыз тәуелсіздіктің алғышарты ретінде зор үлес қосқанның бірі Жәңгір ханның іс-әрекеті болатын. Өйткені Бөкей хандығының мемлекеттік шекарасын нақтылап, патшалық Ресеймен келісім жасап, Бөкей хандығы жерлерін нақты белгілеп, құқықтық құжаттар негізінде Ресей патшасымен Жәңгір хан келісімшарт жасап, заңдастырып, «Бөкей Ордасының картасы» алғаш рет жасалынған. Бұл Жайық (Урал) пен Еділ (Волга) өзендері арасындағы жерді Бөкей хан патшалық Ресейден қайтып алған-ды. Ал Жәңгір хан Бөкей хандығының картасын жасатып, Ресеймен арадағы мемлекеттік шекараны құқықтық-нормативтік құжаттармен заңдастырып, қазақ халқына мәңгілік мұра етіп қалдырды. Сондықтан қазіргі Қазақстанның мемлекеттік шекарасын белгілеу барысында «Бөкей Ордасының картасы» ескеріліп, оған сүйену қажет.

1828 жылы хан Жәңгірдің тапсырмасы бойынша С.А.Раевский мен Тараев Бөкей хандығының географиялық және топонимикалық картасын жасады [1].

Жәңгір хан Бөкей Ордасында хан болып сайланғаннан кейін өзінің территориясын белгілеп алуды ойластырды. Әкесі Бөкей хан істеп үлгермеген мемлекеттік істерді және мәселелерді реттеуге кірісті. Соның бірі Бөкей хандығының ханы болғандықтан, өз алдына Жәңгір хан билікті нығайту үшін хандықтың территориясын білдіретін картасын арнайы маман кадрға тапсырма берген. Нәтижесінде Бөкей хандығының шекарасын, территориясын білдіретін картасы Жәңгірдің бастамасымен жасалды. Бұл картаның нұсқасы «Бөкей Ордасы» тарихи мұражайында және Астрахань облыстық мұрағатында сақталып осы күнге дейін жеткен. Қазақтың ешқандай хандарының мемлекеттік картасы болған жоқ деген пікірлерді теріске шығарады. Сондықтан қазақ тарихында және қазақ хандары ішінде алғаш рет Жәңгір хан Қазақстан жеріндегі Бөкей хандығында (Кіші жүзде) мемлекеттік шекарасын білдіретін картасын жасатқан. Бөкей хандығы бойынша географиялық және топонимикалық картасының негізінде барлық жер, су, тұрғылықты мекендер

атаулары анықталып, зерттелді. Табиғат пен өзендер, жазық таулар және климаттық жағдайлары, жер көлемі өлшеніп, Бөкей хандығының территориясының шекарасын Жәңгір хан өзі бекітіп, патшалық Ресейдің мемлекеттік келісімін толығымен алды. Бөкей хандығының мемлекеттік шекарасын Жәңгір хан патша өкіметінің келісімімен белгілеп алып, сыртқы және ішкі жаудан қорықпай отырған.

Бөкей хандығының картасында сыртқы шекаралар Татарстанмен, Башқұртстанмен, Қалмақиямен, патшалық Ресей облыстарының шекаралық қақтығыстан және осы елдердегі халықтардың қазақ жеріне таласуына және соғыстардан, көтерілістерден сақтай білді. Әсіресе Қазақ еліндегі Кіші жүздің отарланған жерінде оның ішінде Бөкей хандығында және басқа қазақ жерлерін жаулап алып, отарлауын тоқтатқан жоқ. Осы саясатты патша өкіметі Жәңгір хан Бөкей хандығының мемлекеттік шекарасының картасын жасап бекітіп алғандықтан, жүзеге аспай тоқтап қалды. Кейінде Орынборды Қазақстанға бермей, ол кезде Бөкей Ордасы құрылғанда Патшалық Ресей «Бөкей хандығын» ішкі жер деп есептеп, емін-еркін билеу саясатын жүргізуге Жәңгір ханның ұлттық саясаты кедергі болды. Әйтпесе қазір Қазақстан территориясы Бөкей хандығы Ресейге кеткенде Қазақстан картасы басқаша болушы еді. Жәңгір хан мемлекеттік шекарасының белгілеп картасын заңды түрде бекітіп алғаны жоғары дәрежелі ұлттық құндылықты ерекше бағалай біліп және жоғары мемлекеттік саясатты, қазақ елі мен жері үшін еңіреген патриоттық тәрбиені бойына меңгерген ұлы тұлға.

Отарланған қазақ жерлерінің орыс-казактарға хандық жерінің картада көрсетілген өте жақсы құнарлы жерлері берілетін болған. Мұны куәлік беріп бөлу, заңдастыру 1830 жылдан басталды. Кіші өзендер бойының дәл сол 1830 жылдары жеке иелікке берілген жерлері дәл сол қалпында ешқандай өзгеріссіз. Қазіргі Қазақстанның Ресеймен шектес мемлекеттік шекарасын белгілегенде ескеру керек.

Орда иелігіне бөлінген аумақты XVI–XVIII ғасырларда басқа да халықтар қоныстанғаны белгілі. Бірақ олар Еділ (Волга) — Жайық (Урал) аралығында түпкілікті тұрақтап қала алмады [2]. Өйткені бұл жерлер ежелден қазақтың жерлері болатын. Қазақ даласы шығыста башқұрттармен қоса Орал әскерлерін және олардың отбасыларын Еділ (Волга) өзенінің бойындағы қазақ жерлеріне қоныстандыра бастады.

Самара губерниясымен, ал оңтүстігінде орал қазақтарының иеліктері, батыста теңіз жағалауында, Волганың солтүстік жағалауында татар мен қалмақтар көшіп жүретін, ал солтүстік жерлерде башқұрттар мекендеп, Саратов және Самара губернияларымен шекараласады. Қазіргі кезде бұрынғы Бөкей хандығының құнарлы жерлері осы Ресей губернияларына кетіп қалған.

Бұл қазақ далаларын қалмақтар Қытай империясының шет аймағында 1771 жылы қашқаннан кейін, бұл мекендер иесіз қалып, бұл жерлердегі мекендерге қырғыз-қайсақтар (қазақтар) келді. Осы жерге патша өкіметінің рұқсатымен 1801 жылы Бөкей сұлтанының басшылығымен Кіші жүз рулары он мың отбасымен көшіп, қоныстанып, Бөкей Ордасы деп аталады [3].

Бұл деректер бойынша, Бөкей Ордасының жері заңдастырылып, картасы жасалып табиғатына, жағдайына байланысты географиялық орналасуы анықталды. Осы Орда жерлерінің географиялық орналасуына қарай құнарлы және жартылай құнарлы жерлер және дала жайылымдары, оның ішінде шабындық пен шүйгін мен жусанды, көкпекті құнарлы жерлер белгіленіп, хандықтың картасының территориясының географиялық жағдайы Жәңгір ханның басшылығымен жүргізілді. Бөкей хандығындағы осы жерлер заңдастырылғаннан кейін, Орда халқына жеке меншікке бере бастады. Мұндай жер реформасын жүргізген себебі патшалық Ресей Бөкей Ордасымен шекаралас жерлерге орыс-казактарды (Б. Әбдірахманова айтуынша, «казак — әлеуметтік топ, өйткені казак әр түрлі этностан құралған» деп атап көрсеткен) көшіріп әкелеле бастағанда осы жерлерді ауқатты қазақтарға жеке меншікке берген. Нәтижесінде бұл иеленген жерлерден кейінгі кезеңдерде қазақтар айырылып қалмау үшін Бөкей Ордасының картасын жасауды басшылыққа алған. Патшалық Ресеймен дипломатиялық қарым-қатынас жасай отырып, Еділ (Волга) мен Жайық (Урал) ортасы ежелден қазақ жері екенін дәлелдейтін мемлекеттік шекарасын белгілеп, Бөкей Ордасының картасын жасаған. Осы карта қазақ жерінің егемендігін және тәуелсіздігін нығайтып, одан әрі ғасырлардан ғасырларға жалғасын тауып келеді.

Жәңгір хан жасаған «Бөкей Ордасының картасы» қазіргі Қазақстан мен Ресей арасындағы шекара бөліскен процесте ескерілуі қажет. Жәңгір хан қазақ жері мен Ресей арасындағы шекарасын жасап, заңдастырып, бүгінгі ұрпақ жеткізді. Енді шекара бөліп жатқан басшылар есеп алуы керек.

XVI–XVIII ғасырлардағы кейінгі Бөкей хандығындағы Еділ мен Жайық арасындағы жерлерді казактар мен басқа халықтар мекен еткенімен, ежелден сақтар, ғұндар мекен етіп, ал орта ғасырларда

қыпшақтар мемлекеті болғандығын мына еңбекте кеңінен айтылған А.Терещенко «Следы Дешт-Кипчака и Внутренняя Киргиз-кайсацкая орда». Москвитянин, 1853, № 22). Бұл еңбекте Дешті-Қыпшақ даласының дәстүрлі мұрагері қазақтар екені тарихи шындығы дәлелденген. Сондықтан әр тарихи кезеңде ежелгіден қазақ жерінде мекендеген тайпалардан қазақ халқы құралды. Осы жерлер мекені болғандықтан, XVI–XVIII ғасырларда басқа халықтар өздерінің ғасырлар бойғы тұрақты мекеніне көшіп кеткен [4]. Себебі Жәңгір хан барлық картаға түсірілген жерлердің бәрі ежелгі заманнан қазақтың ата-бабаларының жері екенін дәлелдеп заңдастырып алған.

Бөкей Ордасының мемлекеттік шекарасы картасы бойынша қандай патшалық Ресей губернияларымен, татар, башқұрттар жерлерімен шекаралас территория толығымен белгіленіп, анықталған болатын. Ал қалмақтар белгілі тарихи кезеңдерде жан сауғалап көшіп келіп, бұл жерлер қалмақтар мен қазақтар бірге көшіп жүрген. Былай айту себебі, жоғарыдағы дерек бойынша, қазақтар қалмақтарды талқандап жеңіп, қазақ өз жерінен қалмақты қуғанда жартысы Қытай жанындағы Жоңғария жеріне, ал тағы бір жартысы Ресейдегі Қалмақия жеріне қалмақтар қашып кетті. Бөкей хан Еділ мен Жайық арасындағы ежелгі қазақ жерін патшалық Ресейден қайтып алу үшін Бөкей Ордасын құрды. Ал Жәңгір хан бұл жерлерді заңдастырып, Бөкей хандығының территориясының картасын жасап, мемлекеттік шекара белгіленіп, патша өкіметін мойындатқаны Жәңгір ханның ерен еңбегі, қазаққа істеген бағаланбайтын халыққа сіңірген ұлы іс-әрекеті.

Қазіргі Қазақстанның білім жүйесіндегі барлық мектептердегі тәрбие сағаты мен тәрбие іс-шараларында оқушыларға патриоттық тәрбие беру барысында Жәңгір ханның мемлекеттік саясатында Бөкей Ордасы мен патшалық Ресей арасындағы шекараны белгілеп, елдің егемендігін және тәуелсіздігін білдіретін «Бөкей хандығының картасын» жасағаны туралы мәліметтер мен материалдар қаруландырып, пайдалану қажет. Сондықтан ежелгі кезеңде Бөкей хандығын мекендеген Сақ (Скиф), Сарматтар, Ғұндар, Қыпшақтар шындығында заңды мұрагері екенін Жәңгір хан «Бөкей Ордасының картасы» арқылы бүкіл халыққа және патшалық Ресейге дәлелдеп бергенін жас ұрпаққа, қазақ халқына патриоттық тәрбие беру барысында насихаттау керек. Өйткені Қазақстан тарихында тұңғыш профессор Жәңгір хан қазақ тарихы туралы тарихи деректер мен материалдар жинақтап, шежірелерді, аңыз-әңгімелелерге ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізіп, ғылыми талдау жасаған. Қазан университетімен тығыз қарым-қатынаста жасап, университеттің ғылыми кеңесі мүшесі болып, араб, парсы, түркі-қыпшақ тілдеріндегі және ислам діні тарихындағы, шарифат заңдары туралы ғылыми еңбектер Қазан университетінің баспасынан шығарып, профессор Жәңгір хан жинақтап зерттеген тарихи материалдарын Қазан университетінің мұрағатына тапсырып, өткізіп отырған. Сондықтан профессор Жәңгір хан тұлғасын және оның елінің патриоты екені туралы жас ұрпаққа түсіндіру үшін патриоттық тәрбие арқылы жеткізу бүгінгі күннің өзекті мәселесі.

Тұңғыш рет Жәңгір туралы үлкен зерттеу жұмыстарын жүргізіп, «Россия и Букеевское ханство» деген еңбегінде жалпы Бөкей Ордасы туралы ғылыми еңбек жазған академик С.Зиманов болатын.

Кезінде Байтақ ақынның: сонау тұрған Нарында, Нарынның қызыл құмында, алпыс бөлме, жүз есік салдырған екен хан орда — деген «Жасқұс» мекенінің ортасындағы көгалда 1828 жылы салған орданы көріп, ондағы салынып біткен сарайының «алтынмен апталған, күміспен күптелген» ғажайып көркін көргендер танданған. Ол сарайдың көркі туралы кезінде «Заволжский Муравей» журналының 1832 жылы 12 нөмірінде Сабаншиковтың «Нарын пески» (Нарын құмы) мақаласында да атап айтылған.

Журналист Т.Боранбайұлының сөзімен айтсақ, кезінде Бөкей заңдастырып, Жәңгір жалғастырған қазақ жерінің сол бір қасиетті пұшпағының арқасында біз бүгін Еуразия елі атанып отырмыз. Жәңгір өзінің көзі тірісінде шекара сызығын әлденеше рет құнттап сыздырып, «Ішкі Орда қазақтары» деген ұғымды көптеген құжаттарда екі тілде мұқияттап кеткен. Тегінде, жер бетінде орынды жалдап, тірнектеп жинаған-терген байлық емес, азды-көпті атқарған мәнді іс қалады. Жәңгір — ел тағдырын тереңінен ойлап, Еуропа құрылығының үлкен бір бөлігіне табан тіреп қалуымызға аса зор мән беріп, тікелей қайрат жұмсаған тарихи тұлға [5]. Жәңгірдің ұлы тұлға екенін ерекше атап өткен жөн. Өйткені білімді жаңаша реформалауға, ғылымның негізін салу үшін университеттерді аралап, бүкіл оқу процесімен, оқу базасымен, ғалымдармен кездесіп кеңестер алып, бірақ үлгермей кеткен. Білімді және ғылымды дамыту ұзақ процесс екенін түсініп, тез арада аз уақытта өркендету мүмкін емес екенін тереңірек білген. Жәңгір шығыс пен батыс тілдерін жетік біле отырып, әлемдегі оқу мен білімді танып, жаңа өркениетке мән берген. Оған қоса осы жаңа өркениетке негіздеп қазақ қоғамын қайта-құрып реформалаған. Сол кездегі ағартушы-ғалымдар Жәңгірдің ағартушылық саясатын тереңірек зерттеген. Атақты ғалымдардың өздері Жәңгірдің саясатын ұлы істер екеніне көзі

жеткендіктен, ғылыми объективті сипаттамалар берген. Олар Жәңгірдің жеке басының ерекше қасиеттерін бағалап, әсіресе әділдігін ерекше көрсеткен.

Бөкей хандығының Жәңгір хан жерін ғана сақтап қалған жоқ, оған қоса Ордадағы қазақ халқын ислам мәдениетін насихаттап, патшалық Ресейдің шіркеулік діни саясатынан жас ұрпақты сақтап қалып, Жәңгір хан құрған «Жаңа тенденциядағы мұсылман мектептері» арқылы қазақ балалары Қ.А.Яссауи іліміндегі діни-имандылық тәрбие мен этнопедагогикалық құндылық негізіндегі патриоттыққа тәрбиеленіп, оқу-тәрбие процесінде жүзеге асты.

Бұл Жәңгір ханның ұлы саясаты табиғат жағдайынан және экологиялық апаттан, қауіптен сақтап қалды. Осы табиғат пен экологиялық жағдайды жақсарту мәселелерімен айналысқан ханның іс-әрекетін патша өкіметі өте түсініктілікпен қараған. Өйткені патша өкіметіне Жәңгір хан бұл экологиялық мәселелер әлемдік мәселе екенін түсіндіріп, бұл экологиялық апат ретінде, егер де Ордада шешілмесе, онда Ресейге де құм басу қауіпі мен апаты оның зардабы жақын жылдары тиюі әбден мүмкін деп түсіндіре білген. Жәңгір хан құмның жайлауын, бірте-бірте одан әрі тарауын тоқтатпасақ, Ресей жерін Еділ (Волга) өзеніне дейін жетіп барады, да Еділ өзенін бойлап, орыс жерлерін құм жайлап тарайтынын айтқандықтан, Ресей өкіметінің мемлекеттік мүлкі министрлігінің Жәңгір ханның өтінішін орынды деп санап, Дерпт университетінің ғылым кандидаты Нешеляны Бөкей Ордасына жіберген. Бөкей Ордасындағы табиғат пен экологиялық жағдайларды жақсартуды одан әрі дамыту үшін Орда халқына егілген қарағай ағаштарын аялауға және күтіп өсіруге баулып, халық педагогикасының құндылықтарына тәрбиелеу үшін үгіт-насихат жүргізген. Құдықтар қазып қазақтарды бау-бақша егуге шақырып, хан өзі де үйінің жанынан және хан әкімшілігі маңынан бау-бақша егіп өсіруді міндеттеп, жүзеге асырған. Бөкей Орда халқы арасында экологиялық мәселелерді одан әрі дамыту үшін табиғат жағдайын және оның ішінде ағаштарды өрттен қиянат жасаудан және құдықтардың ластануынан сақтауды, судың дұрыс пайдалануға т.б. мәселелерді халыққа және жас ұрпаққа үйретіп, экологиялық тәрбиені насихаттаған. Нәтижесінде жас ұрпақты экологиялық тәрбиеге баулып, экологиялық білімге оқып үйретті. Жәңгір хан Бөкей Ордасындағы табиғат пен экологиялық мәселелерін мемлекеттік деңгейде шешкен. Бұл Жәңгір хан экологиялық тәжірибесі әлемдегі барлық елдерге үлгі болып, қазіргі Қазақстандағы экологиялық мәселені шешу үшін Жәңгір ханның экологиялық тәжірибесін пайдалану мәселесі тұр [6]. Сондықтан Жәңгір хан Бөкей хандығының географиялық картасын жасап ғана қоймай, оның экологиялық проблемаларын мемлекеттік деңгейде шеше білген ұлы саясатын Қазақстанның шөл басқан жеріне пайдалану қажет. Орда жерінің экологиялық мәселелерін шешу мақсатымен халықты және жас ұрпақты экологиялық тәрбиеге баулыған. Нарын құмда орналасқан Орда аймағында құм басу процесі тоқталып, құнарлы жерге және әр түрлі шүйгін шөп өскен шекара аймағына айналғаны тарихи шындық.

Біріншіден, Жәңгір ханның мемлекеттік деңгейдегі игі істері тарихи мұрағаттық материалдармен мойындалды. Екіншіден, Жәңгір ханның ұсынысымен және басшылығымен «Бөкей хандығының географиялық картасы» жасалынып, тарихи деректермен дәлденіп, ғылыми айналымға алғаш рет енгізілді. Үшіншіден, «Бөкей хандығының географиялық картасы» тұңғыш рет мемлекеттік шекарасы анықталғаны жөнінде мұрағаттық материалдар жарық көрді. Зерттеу нәтижесінде Ресей басшыларының мемлекеттік шекара картасы болған жоқ деген ойлар теріске шығарылды. Төртіншіден, қазіргі кезеңде Қазақстан тәуелсіз болып жатқанда мемлекеттік шекарасын жасау барысында Бөкей Ордасы картасына негізге алу керек екендігі анықталды. Бесіншіден, ұлттық білім жүйесін Еуропа елдеріне негіздеп жасауға бет алғанда, оның ішінде бүгінгі күні 12 жылдық мектепке Жәңгірдің идеясына негіздеп, діни имандылықты, патриоттықты, экологиялық тәрбиені іске асыру үлгісі бүгінгі ұлттық тәрбие жүйесін жасауда Жәңгір хан тәжірибесіне сүйену қажет.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Бөкей Ордасы тарихи музей кешені (тарихи материалдар қорынан). — Орда, 2005. — 1-іс. — 15–17-б.
- 2 Букеевской Орде — 200 лет. — Алматы: Өлке, 2001. — С. 38–159.
- 3 *Мукатаев Г.К.* Хан Жангир. Великий преобразователь степи. — СПб.: ЕУСПб, 2001. — С. 143.
- 4 РГВИА (Российский государственный военный исторический архив). — Ф. 400. — Оп.1. — Д.153. — Ч. 3. — Л. 7.
- 5 *Боранғалиұлы Т.* Жәңгір хан және Қазан университеті // Егеменді Қазақстан. — 2008. — 1 қараша.
- 6 Бөкей Ордасындағы Жәңгір хан қалыптастырған экологиялық мәселелер // Қарағанды ун-нің хабаршысы. — Педагогика сериясы. — 2009. — № 4 (56). — 214–217-б.

Е.С.Аяган, С.Х.Медиева

Роль карты Букеевской Орды, составленной Жангир ханом, в патриотическом воспитании молодого поколения

В статье рассмотрены вопросы регулирования проблем государственной границы на государственном уровне в Букеевской Орде под руководством Жангир хана. Исследованы пути разрешения Жангир ханом данной проблемы в Букеевской Орде через дипломатические отношения с царской Россией. Поэтому в целях укрепления суверенитета казахского народа Жангир хан начал определять государственные границы Букеевской Орды с Россией. Авторами проводится разностороннее исследование государственной границы с Россией как фундамента суверенитета и независимости в государственной политике Жангир хана.

E.S.Ayagan, S.Kh.Medieva

Regulation of problems of frontier at the state level in the Bukееvsky horde under Zhanqir of the Khan

In the article questions on regulation of problems of frontier at the state level in the Bukееvsky Horde under the direction of Zhanqir Khan. Through diplomatic relations with imperial Russia Zhanqir Khan gave the ways of permission of problem in the Bukееvsky Horde. Therefore Zhanqir has started the definition of frontiers of Bukееvsky Horde with Russia for strengthening of the sovereignty of the Kazakh people. Versatile research of frontier was conducted in state policy of Zhanqir Khan was based on the Sovereignty and independence between Russia and Kazakh people. At the same time it is necessary for patriotic education during teaching and educational process in a modern education sphere.

References

- 1 *Complex of the historical museum of the Bukееvsky Horde* (from history materials), Horde, 2005, 1 with, b. 2, p. 15–17.
- 2 *To Bukееvsky Horde of 200 years*, Almaty: Olke, 2001, p. 38–159.
- 3 Mukataev G.K. *Hang Zhanqir. Great converter of the steppe*, Saint-Petersburg: EUSPb, 2001, p. 143.
- 4 *RGVIA* (Dews. State Military Historical Archive) f. 400, op. 1, 153, p. 3, 17.
- 5 Borangaliuly T. *Zhanqir khan and Kazan university*, Kazakhstan true, 2008, October, 1.
- 6 *Environmental problems of formation Zhanqir of the khan of the Bukееvsky Horde* // Bull. Karaganda university. Pedag. ser., 2009, 4 (56), p. 214–217.